

Δημήτριος Τσελεγγίδης Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΥ

Εισαγωγή

Για να κατανοήσουμε σωστά την θεολογική ταυτότητα του Προτεσταντισμού, θα πρέπει να αναφερθούμε απαραίτητως στις θεολογικές προϋποθέσεις, στις «ρίζες» δηλαδή της Προτεσταντικής θεολογικής σκέψεως. Γνωρίζοντας τις «ρίζες», με άλλα λόγια το θεολογικό υπόβαθρο του Προτεσταντισμού, θα μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε σε βάθος τις δογματικές και θεσμικές αποκλίσεις του από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Έτσι, θα μπορέσουμε στα στενά πλαίσια αυτής της εισηγήσεως να σκιαγραφήσουμε επιστημονικά και χωρίς προκαταλήψεις την θεολογική ιδιοπροσωπία του.

Όπως είναι ευρύτερα γνωστό, ο Προτεσταντισμός απέρριψε την αυθεντία και το αλάθητο των Οικουμενικών Συνόδων. Αυτό σημαίνει ότι απέρριψε την εν Αγίω Πνεύματι αυθεντική ζωή της Εκκλησίας, η οποία αποτελεί και το αντίκρισμα της θεολογίας της. Οι αλήθειες των Οικουμενικών Συνόδων διασφαλίζουν αλαθήτως αυτήν ακριβώς την πνευματική εμπειρία του πληρώματος της Εκκλησίας. Εύλογα, λοιπόν, οι ρίζες της Προτεσταντικής θεολογικής σκέψεως θα πρέπει να αναζητηθούν πρωτίστως στην έλλειψη εκ μέρους των Προτεσταντών της αγιοπνευματικής εμπειρίας της Εκκλησίας. Ο Προτεσταντισμός απέδειξε στην πράξη ότι στερείται την ζώσα και ενεργό παρουσία του Αγίου Πνεύματος στη ζωή των θρησκευτικών κοινοτήτων του.

Άλλωστε, πώς θα μπορούσε να εξηγηθεί θεολογικά η τόσο ευρείας κλίμακας απόκλιση από την δογματική διδασκαλία των Οικουμενικών Συνόδων, παρά ως θεσμική έπαρση των Προτεσταντών έναντι της Εκκλησίας; Να πού οφείλεται πρακτικώς η ετεροδοξία, δηλαδή η αίρεση του Προτεσταντισμού. Μη έχοντας ο Προτεσταντισμός εμπειρία της θείας δόξας, εξαιτίας της υπεροψίας του, δεν γνωρίζει αυθεντικά ούτε τον Θεό ούτε το εν Χριστώ είναι του ανθρώπου. Και αυτό αποδεικνύεται από τα πιο επίσημα κείμενα του Προτεσταντισμού, που αντιβαίνουν όχι μόνο στη ζωντανή διαχρονική εμπειρία της Εκκλησίας αλλά και σ' αυτήν την Αγία Γραφή, όπως θα επιχειρήσουμε να καταδείξουμε στη συνέχεια.

Οι σπουδαιότερες θεολογικές θέσεις του Προτεσταντισμού διαμορφώθηκαν ιστορικά κυρίως κατά την αντιπαράθεσή του προς τις παπικές αυθαιρεσίες, οι οποίες απέκλιναν σαφώς από την πίστη της αρχέγονης Εκκλησίας. Παρά το γεγονός όμως ότι η δογματική διδασκαλία του Προτεσταντισμού είναι συχνά αντίθετη προς την αντίστοιχη Ρωμαιοκαθολική, δεν θα μπορούσε να ταυτιστεί η διδασκαλία του αυτή σε καμία περίπτωση με την πίστη της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Συγκεκριμενοποιώντας τις κυριότερες θεολογικές αποκλίσεις του Προτεσταντισμού από την πίστη της Ορθόδοξης Εκκλησίας θα παρουσιάσουμε συνοπτικώς τα εξής χαρακτηριστικά σημεία:

1. Η Αποκάλυψη του Θεού

Ο Προτεσταντισμός αντικειμενοποίησε την Αποκάλυψη του Θεού. Την θεώρησε έκτακτη ενέργεια του Αγίου Πνεύματος που αναφέρεται μόνο στο παρελθόν και θα αποκαλυφθεί πλήρως στα έσχατα. Έτσι, την περιόρισε στην Αγία Γραφή. Ειδικότερα, ο Λούθηρος αναφερόμενος στην αυθεντική Αποκάλυψη του Θεού προς τον κόσμο απέρριψε κατηγορηματικά την Παράδοση της Εκκλησίας ως φορέα της Αποκαλύψεως του Θεού στην ιστορία και θεώρησε την Αγία Γραφή ως την μοναδική πηγή (sic) Αποκαλύψεως, ως τον πλήρη και αυτάρκη κώδικα της πίστεως και ύψιστο κριτήριο κάθε δογματικής αλήθειας. Αυτή ακριβώς η απόρριψη της Παραδόσεως ήταν και ο βαθύτερος λόγος, στον οποίο επιχείρησε ο Προτεσταντισμός να στηρίξει την αμφισβήτηση του αλάθητου χαρακτήρα των αποφάσεων των Οικουμενικών Συνόδων της Εκκλησίας.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία όμως η Αποκάλυψη του Θεού νοείται πρωταρχικά ως φανέρωση του ίδιου του Θεού, ως θεοφάνεια, και βιούται ως χαρισματική εμπειρία της παρουσίας Του. Από την ίδια την ιστορία του λαού του Θεού, από την ίδια την πνευματική εμπειρία της Εκκλησίας, πιστοποιείται ότι η ζώσα πηγή της Αποκαλύψεως του Θεού και του θελήματός Του ήταν και παραμένει πάντοτε ο Τριαδικός Θεός. Η Αποκάλυψη του Θεού παρέχεται τριαδικά: εκ Πατρός, δι' Υιού, εν Αγίω Πνεύματι. Τόσο η Αγία Γραφή, όσο και η Ιερά Παράδοση, θεωρούνται από την Ορθόδοξη Εκκλησία ως ισόκυροι φορείς της Αποκαλύψεως του Θεού. Η θεία Αποκάλυψη διατυπώνεται αυθεντικά εξίσου στην Αγία Γραφή και στην Ιερά Παράδοση. Η Ιερά Παράδοση, ειδικότερα, θεωρείται στην Ορθοδοξία ως η αδιάλειπτη ενέργεια του Αγίου Πνεύματος στην Εκκλησία και ως ζωή της Εκκλησίας, που μαρτυρείται πάντοτε από τους Πατέρες και από τους θεούμενους πιστούς. Εύλογα λοιπόν η Ιερά Παράδοση κατανοείται συνδεδεμένη με τις συνεχείς θεοφάνειες. Με την έννοια αυτή η Αγία Γραφή αποτελεί μέρος μόνο της Παραδόσεως της Εκκλησίας.

Ξεκινώντας ο Προτεσταντισμός από εσφαλμένες εκκλησιολογικές προϋποθέσεις αρνείται την ορατή Εκκλησία και κατά συνέπεια αρνείται και την αρμοδιότητά της να ερμηνεύει αυθεντικά την Αποκάλυψη του Θεού και να διατυπώνει τη δογματική διδασκαλία συνερχομένη σε Οικουμενικές Συνόδους. Θεωρεί την Αγία Γραφή ως σαφή και καταληπτή από τον κάθε Χριστιανό, ο οποίος μπορεί να την ερμηνεύει φωτιζόμενος από το Άγιο Πνεύμα. Όμως η αντίληψη αυτή του Προτεσταντισμού αμφισβητήθηκε καίρια στην πράξη, αφού οι ερμηνευτές τους εμφανίζουν ριζικές διαφωνίες στα δυσνόητα χωρία της Αγίας Γραφής. Παράλληλα, η άποψη για τον εσωτερικό φωτισμό του πιστού από το Άγιο Πνεύμα στην ερμηνεία της Αποκαλύψεως του Θεού οδήγησε τον Προτεσταντισμό σε έναν άκρατο υποκειμενισμό και ορθολογισμό, ώστε σύγχρονοι Προτεστάντες να απορρίπτουν όχι μόνο την θεοπνευστία της Αγίας Γραφής αλλά και την γνησιότητα διηγήσεων και γεγονότων της.

2. Τριαδολογία

Στην Τριαδολογία εντοπίζεται θεσμικά η σπουδαιότερη δογματική απόκλιση συνολικά της Δυτικής Χριστιανοσύνης από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Εδώ πρόκειται για την θεολογική αλλοίωση του Τριαδικού δόγματος εξαιτίας της αιρέσεως του Filioque. Βέβαια, ιστορικοδογματικώς προσεγγίζοντας τα πράγματα βλέπουμε ότι ο Προτεσταντισμός απλώς διατήρησε το Σύμβολο της πίστεως, όπως το παρέλαβε από την Ρωμαιοκαθολική «μήτρα» που γεννήθηκε, δηλαδή με την προσθήκη του Filioque. Έτσι όμως θεσμικά και ουσιαστικά εμφανίζεται να δέχεται ότι το Άγιο Πνεύμα ως πρόσωπο της Τριαδικής θεότητας εκπορεύεται όχι μόνο από τον Πατέρα αλλά και από τον Υιό (ex patre filioque).

Ταυτόχρονα, η αποδοχή του Filioque αποδεικνύει, ότι οι Δυτικοί έχουν αλλοτριωθεί όχι μόνο από την ορθή πίστη στον Τριαδικό Θεό αλλά προηγουμένως και από την άμεση εμπειρία του Θεού, αφού αδυνατούν να κατανοήσουν και να αποδεχθούν την χαρισματική θέωση του ανθρώπου από την άκτιστη θεοποιό χάρη.

Και επειδή η αυθαίρετη προσθήκη του Filioque στο Σύμβολο της πίστεως είναι σαφώς αντικανονική ως αντίθετη τόσο προς την απόφαση της Β' Οικουμενικής Συνόδου όσο και προς την ερμηνεία των Πατέρων των επομένων Συνόδων,

εύλογα ο θεολόγος της θεοπτίας, [άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς](#), εισηγείται ο θεολογικός διάλογος με τους Δυτικούς να γίνει μόνο μετά την άρση του Filioque από το Σύμβολο της πίστεως¹.

3. Χριστολογία

Ο Προτεσταντισμός διαφοροποιείται από την Ορθόδοξη Εκκλησία δογματικώς και στην Χριστολογική του διδασκαλία υποστηρίζοντας την αιρετική διδασκαλία για την πανταχού παρουσία του Χριστού σωματικώς, την γνωστή ubiquitas. Η Χριστολογική αυτή διδασκαλία του Προτεσταντισμού αποτελεί φυσική συνέπεια της εσφαλμένης ερμηνείας του Χριστολογικού δόγματος της Δ' Οικουμενικής Συνόδου.

Οι Προτεστάντες θεολόγοι δεν μπόρεσαν να κατανοήσουν ότι η αντίδοση των ιδιωμάτων (και ονομάτων) των δύο φύσεων του Χριστού (της θεότητας και της ανθρωπότητας) γίνεται στο πρόσωπο του Θεανθρώπου. Κατά συνέπεια, δεν γίνεται μετάδοση των ιδιωμάτων της μιας φύσεως στην άλλη καθεαυτήν. Με τον τρόπο αυτό οι δύο φύσεις του Χριστού και μετά την ένωσή τους παραμένουν ακέραιες, μέσα δηλαδή στα οντολογικά όριά τους. Κατά την Ορθόδοξη Χριστολογία η ανθρωπίνη φύση του Χριστού ως κτιστή -τόσο πριν όσο και μετά την ανάστασή Του- είναι τοπικώς περιορισμένη. Γι' αυτό και δεν είναι δυνατόν η ανθρωπίνη φύση του Χριστού να είναι, όπως η θεότητά του, πανταχού παρούσα.

Επομένως, όταν οι Προτεστάντες υποστηρίζουν την παρουσία της ανθρωπίνης φύσεως του Χριστού παντού, τοποθετούν την ανθρωπίνη φύση Του έξω από τα φυσικά όριά της, πράγμα που είναι κατηγορηματικά αντίθετο προς τις δογματικές αποφάνσεις της Δ' και της ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου. Άλλο πράγμα είναι η θέωση της ανθρωπίνης φύσεως του Χριστού (εμπλουτισμός της με τις άκτιστες θείες ενέργειες) και άλλο η μεταβολή της σε θεία φύση (απώλεια των κτιστών ανθρωπίνων ιδιωμάτων).

4. Εκκλησιολογία

Η Εκκλησιολογία αποτελεί το «κλειδί» ερμηνείας της ζωής της Εκκλησίας αλλά και το «κλειδί» κατανοήσεως όλων των δογματικών διαφορών μας με τους ετεροδόξους. Γι' αυτό και κανένας θεολογικός διάλογός μας με τους ετεροδόξους δεν μπορεί να προσδοκά ρεαλιστική προσέγγιση, όταν δεν λαμβάνει σοβαρά υπόψη του την Ορθόδοξη Εκκλησιολογία. Αν σκοπός της ενανθρωπήσεως του Θεού Λόγου είναι η σωτηρία και η [θέωση του ανθρώπου](#), η Εκκλησία αποτελεί τον μόνο σωτηριώδη φορέα. Η θεμελιώδης αρχή «extra Ecclesiam nulla salus» καθιερώθηκε διαχρονικώς ως κατεξοχήν εκκλησιολογική αλήθεια.

Οι Προτεστάντες θεολόγοι στα Συμβολικά Βιβλία τους υποστηρίζουν ότι η Εκκλησία είναι αόρατη κοινωνία αγίων και απαρτίζεται από τα εκλεκτά μέλη όλων των ορατών Εκκλησιών όλων των εποχών. Η Εκκλησία αυτή δεν είναι διαρθρωμένη ιεραρχικά ως καθίδρυμα, αλλά είναι διασκορπισμένη σ' όλη την Οικουμένη. Τα μέλη της είναι γνωστά μόνο στον Χριστό, με τον οποίο είναι ενωμένοι και συναπαρτίζουν το μυστικό σώμα των αγίων. Η αόρατη αυτή Εκκλησία είναι η μόνη αληθινή και αλάθητη. Καμμία εμπειρική-ορατή Εκκλησία δεν μπορεί να είναι αυθεντική, επειδή απαρτίζεται από εκλεκτούς και ασεβείς. Δύο όμως εξωτερικά και ορατά στοιχεία -το σωστό κήρυγμα και η σωστή ιερουργία των μυστηρίων- συνδέουν την ορατή με την αόρατη Εκκλησία.

Η άποψη των Προτεσταντών για την αόρατη Εκκλησία δεν βρίσκει την θεμελιώσή της ούτε στην Αγία Γραφή ούτε στην Παράδοση της αρχέγονης Εκκλησίας. Και τούτο, γιατί οι βιβλικές παραβολές της «σαγήνης» και των «ζιζανίων» δείχνουν απερίφραστα ότι η Εκκλησία στην ιστορική φανέρωσή της περιλαμβάνει και ευσεβείς και ασεβείς, δεν είναι δηλαδή αόρατη κοινωνία αγίων. Άλλωστε, οι άγιοι και οι εκλεκτοί, ενόσω ζουν στη γη, είναι ορατά μέλη της ορατής Εκκλησίας και έρχονται σε ορατή και αισθητή κοινωνία με τον Χριστό και μεταξύ τους μέσω της ορατής Εκκλησίας. Κατά συνέπεια, η Εκκλησία είναι ταυτόχρονα ορατή και αόρατη. Την αόρατη πλευρά συγκροτούν ο Χριστός, ως κεφαλή της

Εκκλησίας, οι άγγελοι και οι κεκοιμημένοι άγιοι. Η άόρατη και η ορατή πλευρά της Εκκλησίας προσδιορίζουν και τον θεανθρώπινο χαρακτήρα της.

Αλλά οι Προτεστάντες, επηρεασμένοι από την φιλοσοφία του Εγέλου, υποστήριξαν τον προπερασμένο αιώνα και νέα εκκλησιολογική θεωρία, που αναφέρεται στην ιδανική Εκκλησία και τους κλάδους των Εκκλησιών. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή μόνον η ιδανική Εκκλησία είναι η μία αληθινή Εκκλησία του Χριστού, που μνημονεύεται στο Σύμβολο της πίστεως. Η Εκκλησία αυτή είναι άόρατη και δεν αντιστοιχεί σε καμιά ιστορική Εκκλησία, επειδή καμιά από αυτές δεν έχει το πλήρωμα της αλήθειας αλλά μέρος μόνο της αλήθειας. Οι διάφορες εμπειρικές Εκκλησίες παρά τις δογματικές διαφορές τους κατέχουν ίσα δικαιώματα υπάρξεως, παρέχουν εξίσου την σωτηρία και κινούνται εξελικτικά στην ιδέα της μιας Εκκλησίας.

Η εκκλησιολογική αυτή άποψη, που αιτιολογεί άριστα την ύπαρξη του Προτεσταντισμού, είναι θεολογικώς απαράδεκτη, επειδή καταστρέφει την έννοια της Εκκλησίας και επειδή στρέφεται κατά της θείας Αποκαλύψεως, η οποία μαρτυρεί ότι ο Χριστός ίδρυσε την ορατή Εκκλησία.

Οι Προτεστάντες -συνεπείς στη διδασκαλία τους για την άόρατη Εκκλησία- απέρριψαν την ιεραρχία με την Ορθόδοξη έννοια και την ιερωσύνη ως μυστήριο. Διατήρησαν όμως τους λεγόμενους λειτουργούς (πρεσβυτέρους και διακόνους) χωρίς χειροτονία, ως απλούς εντολοδόχους της κοινότητας. Κατά τους Προτεστάντες όλοι οι πιστοί δικαιούνται να τελούν μυστήρια. Για λόγους όμως τάξεως και «ανθρωπίνω δικαίω» η εκκλησιαστική κοινότητα τους ορίζει αντι-προσώπους της γι' αυτό το έργο.

Η εκκλησιολογική αυτή θεώρηση των Προτεσταντών δεν είναι σύμφωνη ούτε με την Αγία Γραφή², ούτε με την Παράδοση και πράξη της αρχαίας Εκκλησίας³, όπου «θείω δικαίω» εμφανίζεται η ιερωσύνη με την αδιάσπαστη τριπλή εξουσία: της διδασκαλίας, της ιερουργίας και της ποιμαντικής ευθύνης.

5. Μυστηριολογία

Ο Προτεσταντισμός περιορίζει τον αριθμό των μυστηρίων σε δύο, το βάπτισμα και τη θεία Ευχαριστία, ενώ παράλληλα τα απομονώνει ουσιαστικά από το σώμα της Εκκλησίας. Και τούτο, επειδή προσδίδει μυστηριακό χαρακτήρα μόνο στο λόγο του Θεού, που φανερώνεται μέσα από τις συγκεκριμένες βιβλικές επαγγελίες του προς τους ανθρώπους. Κατά συνέπεια, εντοπίζει το μυστηριακό χαρακτήρα μόνο στους ιδρυτικούς λόγους αυτών των μυστηρίων αδυνατώντας να κατανοήσει τον όλο μυστηριακό χαρακτήρα της Εκκλησίας. Και για να περιοριστούμε μόνο στο βάπτισμα, αυτό κατά τον Λούθηρο λ.χ. δεν καταργεί ολοσχερώς την προγονική αμαρτία. Έτσι, η «υπολειπόμενη» από το βάπτισμα αμαρτία γίνεται το οντολογικό υπόβαθρο, που προκαλεί την καθημερινή αμαρτία του ανθρώπου. Με άλλα λόγια η αμαρτία είναι η αναπόφευκτη και φυσική κατάσταση του πιστού. Η οριστική κατάργηση της αμαρτίας θα γίνει μετά την ανάσταση των νεκρών.

Αντίθετα, κατά την Ορθόδοξη θεώρηση τα μυστήρια αποτελούν οργανικές λειτουργίες και εκφάνσεις του σώματος της Εκκλησίας. Όσο για την αμαρτία δεν μπορεί να αποτελεί οντολογικό γνώρισμα των μελών της Εκκλησίας κατά την ιστορική παρουσία τους στη γη, επειδή η αμαρτία έχει νεκρωθεί στο βάπτισμα οντολογικώς και εξ ολοκλήρου. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο η όποια εμφάνιση της αμαρτίας στη ζωή του πιστού αποτελεί παρά φύσιν κατάσταση και είναι αποτέλεσμα της κακής χρήσεως της ελευθερίας του.

6. Θεολογική Ανθρωπολογία

Ο άνθρωπος κατά τον Προτεσταντισμό μετά την προπατορική πτώση στην αμαρτία είναι πλήρως και βαθιά διεφθαρμένος. Το «κατ' εικόνα» του ανθρώπου έχει καταστραφεί τελείως. Γι' αυτό και ο άνθρωπος δεν έχει πλέον ελεύθερη αλλά διεστραμμένη λογική και βούληση. Στο εξής είναι χειρότερος από την άλογη φύση και ανίκανος να κάνει το καλό. Ακόμη και οι ενάρετες πράξεις του αποτελούν

αμαρτήματα εξαιτίας της φιλαυτίας του. Και καθώς έχει χάσει την ελευθερία της θελήσεώς του, δεν έχει τις φυσικές δυνατότητες ούτε καν να αποδεχθεί το σωτηριώδες έργο του Χριστού.

Η παραπάνω άποψη του Προτεσταντισμού για τις ανθρωπολογικές συνέπειες της προγονικής αμαρτίας δεν συμπίπτει καθόλου με την αντίστοιχη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία περιορίζει τις οντολογικές συνέπειες της πτώσεως στην αμαύρωση του «κατ' εικόνα». Έτσι όμως ο άνθρωπος διατηρεί την ακεραιότητα και την ελευθερία του. Αντίθετα, η όποια ελευθερία του πιστού στον Προτεσταντισμό περιορίζεται πολύ σημαντικά, αν δεν αμφισβητείται κιόλας σε οντολογικό επίπεδο, τόσο εξαιτίας της «υπολειπόμενης» από το βάπτισμα αμαρτίας όσο και εξαιτίας της ανελεύθερης βουλήσεώς του (*servum arbitrium*).

7. Εικονογραφία

Οι Προτεστάντες απέρριψαν την εικονογραφία ως έκφραση της Θεολογίας της Εκκλησίας, επειδή δεν θεμελιώνεται λεκτικώς στην Αγία Γραφή. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι οι Προτεστάντες απέρριψαν την ζωντανή Παράδοση της Εκκλησίας, η οποία στηριζόμενη στην ενανθρώπιση του Θεού Λόγου μπορεί να εικονίζει τόσο τον Θεάνθρωπο όσο και τα δοξασμένα μέλη του μυστηριακού σώματός Του, αφού και με τον τρόπο αυτό διακηρύσσει εποπτικά την ενανθρώπιση του Θεού, ενώ με τη γνωστή τεχνοτροπία της υποδηλώνει και τη θέωση του ανθρώπου, εκφράζει άριστα τη δογματική διδασκαλία της και φανερώνει εικαστικά την εν Χριστώ ζωή των μελών της.

Με την τοποθέτησή τους απέναντι στο θέμα των εικόνων απέδειξαν οι Προτεστάντες ότι ενήργησαν πρακτικώς με πολλή έπαρση, γιατί αντιτάχθηκαν σε μια διδασκαλία της Εκκλησίας, που έλαβε σαφή δογματική κατοχύρωση και οικουμενικό χαρακτήρα με την κάλυψη της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου. Μη αποδεχόμενοι όμως τις ιερές εικόνες και την τιμητική προσκύνησή τους οι Προτεστάντες γίνονται αποδέκτες των αναθεματισμών και των αφορισμών της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου. Και οι αφορισμοί αυτοί αίρονται μόνον από Οικουμενική Σύνοδο της καθόλου Εκκλησίας.

8. Σωτηριολογία

Με βάση τα όσα υποστηρίζει ο Προτεσταντισμός στην θεολογική ανθρωπολογία του για την καταστροφή του «κατ' εικόνα» ο άνθρωπος αδυνατεί να αποφασίσει ό,τι σχετίζεται με τη σωτηρία του, η οποία πλέον αποτελεί αποκλειστικώς έργο της αμετάβλητης θέλησης του Θεού. Στην αμετάβλητη αυτή θέληση θεμελιώνεται ο απόλυτος διπλός προορισμός, σύμφωνα με τον οποίο ο Θεός προορίζει άλλους για την αιώνια ζωή και άλλους για την αιώνια καταδίκη. Ο άνθρωπος, όταν σώζεται, σώζεται με μόνη τη χάρη του Θεού (*sola gratia*) και με μόνη την πίστη (*sola fide*). Στην παρούσα ζωή ο πιστός είναι ταυτόχρονα δίκαιος και αμαρτωλός (*simul justus et peccator*). Η απελευθέρωση από την αμαρτία αναμένεται μόνο στα έσχατα. Ο άνθρωπος δηλαδή και μετά την δικαίωσή του δεν μεταβάλλεται εσωτερικά, δεν θεραπεύεται και δεν μεταμορφώνεται. Εξακολουθεί να παραμένει αμαρτωλός, αφού και με την δικαίωσή του οι αμαρτίες του δεν εξαφανίζονται αλλά απλώς επικαλύπτονται και δεν καταλογίζονται. Συνοπτικά, δικαίωση σημαίνει ότι ο άνθρωπος γίνεται αποδεκτός από τον Θεό εξαιτίας μόνο της πίστεώς του.

Κατά την Ορθόδοξη διδασκαλία η αντίληψη του Προτεσταντισμού για τον απόλυτο προορισμό αρνείται την ελεύθερη συνεργία του ανθρώπου στην πραγμάτωση των καλών έργων. Αυτό όμως στρέφεται καίρια κατά του ανθρώπινου προσώπου, το οποίο στην Ορθόδοξη προσδιορίζεται κατεξοχήν από το λογικό και το αυτεξούσιο. Το αμαυρωμένο «κατ' εικόνα» και ειδικότερα το αμαυρωμένο αυτεξούσιο έχει αποφασιστική σημασία για την όλη πορεία του ανθρώπου, επειδή χάρη σ' αυτό ο άνθρωπος μπορεί να επιλέξει ή να μην επιλέξει τη σωτηρία του.

Όσο για την θέση του Προτεσταντισμού ότι ο πιστός είναι ταυτόχρονα δίκαιος

και αμαρτωλός, πράγμα που εκφράζει με συνέπεια τη σωτηριολογία του, αποκλίνει σαφώς από την Ορθόδοξη διδασκαλία, γιατί προϋποθέτει τη νομική ερμηνεία της σωτηρίας, που συνοψίζεται στο μη καταλογισμό από τον Θεό της ισοβίως παραμένουσας στον πιστό αμαρτίας. Σύμφωνα όμως με την Ορθόδοξη Εκκλησία, ο πιστός δεν μπορεί να έχει ταυτόχρονα αρρωστημένη και υγιαίνουσα φύση. Ή είναι υγιής ή είναι ασθενής. Η θεραπεία, άλλωστε, τόσο από την προπατορική όσο και από την μεταπατορική (προσωπική) αμαρτία δεν αναμένεται στο εσχατολογικό μέλλον αλλά παρέχεται πλήρως μέσα στο πλαίσιο της Εκκλησίας κατά την παρούσα ζωή. Τέλος, η σωτηρία κατά την Ορθόδοξη θεώρηση είναι έργο του Θεού, που προϋποθέτει όμως απαραίτητως και την ελεύθερη συγκατάθεση και συνεργία του ανθρώπου. Εδώ ακριβώς μπορούμε να επισημάνουμε την καρικατούρα της σωτηριολογίας του Προτεσταντισμού. Ο Προτεσταντισμός περιόρισε τη σωτηριολογία στη δικαίωση, και αυτή την κατενόησε εσφαλμένως. Αλλά η δικαίωση του ανθρώπου ως έργο της θείας Οικονομίας είναι το ελάχιστο, απ' όπου ξεκινά η Ορθόδοξη σωτηριολογία για να εκταθεί στην πρόγευση της βασιλείας του Θεού και της θέωσης του πιστού στο παρόν της Εκκλησίας. Έτσι όμως ο Προτεσταντισμός ακρωτηρίασε καίρια το Ευαγγέλιο ως καλή αγγελία και απέδειξε ανεδάφικη την αισιοδοξία του.

Αποτιμώντας γενικώς τις δογματικές διαφοροποιήσεις του Προτεσταντισμού από την Ορθόδοξη διδασκαλία, θα μπορούσαμε βάσιμα να υποστηρίξουμε ότι αυτές οφείλονται κυρίως στις διαφορετικές θεολογικές, εκκλησιολογικές και ανθρωπολογικές προϋποθέσεις του. Οι προϋποθέσεις αυτές αποτελούν την ουσιαδέστερη διαφοροποίηση του Προτεσταντισμού από την Ορθοδοξία και παράλληλα συνθέτουν το υπόβαθρο της θεολογικής ταυτότητας του Προτεσταντισμού. Ο Προτεσταντισμός παρά τις αδιαμφισβήτητες θεολογικές εξόδους του από τα δικαϊκά πλαίσια της εποχής του, φαίνεται να παραμένει σημαντικά εξαρτημένος από τη σχολαστική θεολογική σκέψη. Αυτός είναι ίσως και ο βασικός λόγος που δεν μπόρεσε να προσεγγίσει ουσιαστικά την Ορθόδοξη Ανατολή ακόμη και παρά την ριζοσπαστική διαφοροποίησή του από τον Ρωμαιοκαθολικισμό.

- 1. Βλ. Γρηγορίου Παλαμά, Περί εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος, Λόγος Α', 4, 27-31. Π. Χρήστου (εκδ.), Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1962, σ. 31
- 2. Βλ. Τίτ. 1, 5 και Εβρ. 10, 1.
- 3. Βλ. Ιγνάτιου Αντιοχείας, Επιστολές

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΜΟΣ

Γένεση - Προσδοκίες - Διαψεύσεις

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΛΕΤΩΝ Α.Π.Θ. 20-24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2004

Εκδόσεις ΘΕΟΔΡΟΜΙΑ